

Основи економічної і національної безпеки України

1. Принципи економічної безпеки, її структура та рівні.
2. Національні економічні інтереси.
3. Загрози економічній безпеці України.

1. Економічна безпека — складна багатогранна економічна категорія, що має *три* найважливіших елементи:

- економічна незалежність;
- стійкість і стабільність національної економіки;
- здатність до саморозвитку і прогресу;

Економічна безпека – стан економіки та інститутів влади, за якого забезпечуються гарантований захист національних інтересів, незалежність обраного економічного курсу, соціальна спрямованість економічних реформ, достатній оборонний потенціал навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів.

Основні принципи забезпечення економічної безпеки України:

- верховенство закону під час забезпечення економічної безпеки;
- додержання балансу економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;
- взаємна відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;
- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;
- пріоритет договірних (мирних) заходів у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;
- інтеграція національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Економічну безпеку необхідно розглядати як взаємозалежну систему її різних рівнів: міжнародного, національного, рівня окремо узятій господарської структури, особистості.

Правові гарантії здійснення міжнародної економічної безпеки полягають у визнанні:

- принципів рівноправності держав поза залежністю від соціального і політичного ладу;
- свободи вибору шляхів розвитку і форм організації економічного життя;
- взаємовигідного співробітництва і вільного розвитку економічних, фінансових, науково-технічних та інших мирних відносин між державами з метою економічного і соціального прогресу;
- мирного врегулювання економічних суперечок без застосування сили.

2. Визначення національних економічних інтересів має першочергове значення під час створення системи економічної безпеки, яка є складовою цілісної системи національної безпеки України, оскільки від цього залежить вироблення ефективних засобів їх реалізації та захисту.

Національні економічні інтереси невіддільні від історії і традицій українського народу, системи господарювання, менталітету, культурних і духовних цінностей.

Можна застосувати таку **класифікацію національних економічних інтересів**:

1. *За ступенем важливості*: життєво важливі; стратегічні; тактичні.
2. *За тривалістю дії*: довготривалі; середньотривалі; короткотривалі.
3. *За характером зіткнення*: паралельні; конфронтаційні; розбіжні; спільні.
4. *За місцем дії*: внутрішні; зовнішні.
5. *За ступенем реалізації*: нереалізовані; частково реалізовані; реалізовані.
6. *За сферами розповсюдження*: виробничі; фінансові; експортно-імпортні; технологічні; інституційні; військово-економічні; соціально-економічні; демографо-економічні; еколого-економічні та ін.

Найбільш **пріоритетними національними економічними інтересами** є:

- створення надійної системи економічної безпеки України;
- створення самодостатньої, конкурентоспроможної, соціально спрямованої економіки;
- забезпечення альтернативних джерел надходження нафти і газу;
- створення потужного військово-промислового комплексу; збереження та розвиток інтелектуального й науково-технічного потенціалів України;
- вирішення державою соціальних проблем;
- побудова економічних відносин з іншими країнами на засадах рівноправності та взаємовигоди тощо.

3. Блоки загроз:

1. Зростання майнової, фінансової і матеріальної диференціації населення, підвищення рівня його бідності, що ведуть до дестабілізації соціального порядку.
2. Деформація структури економіки України.
3. Посилення нерівномірності соціально-економічного розвитку регіонів.
4. Криміналізація суспільства і господарської діяльності.

Загрози економічній безпеці можна класифікувати за такими **параметрами**:

1. *За місцем виникнення*: внутрішні; зовнішні.
2. *За ступенем небезпеки*: особливо небезпечні; небезпечні.
3. *За можливістю здійснення*: реальні; потенційні.
4. *За масштабами здійснення*: загальнонаціональні; локальні; індивідуальні.
5. *За тривалістю дії*: тимчасові; постійні.
6. *За сферою спрямування*: виробничі; фінансові; експортно-імпортні; технологічні; інституційні; військово-економічні; соціально-економічні; демографо-економічні; еколого-економічні та ін.
7. *За ставленням до них*: об'єктивні; суб'єктивні.

8. *За характером спрямування*: прямі; непрямі.

Основними зовнішніми загрозами економічній безпеці вважаються:

1. Зацікавленість та прагнення світової спільноти не допустити у нову світову економічну систему такого конкурента, як Україна.
2. Ведення проти неї прихованої інформаційної та економічної війни.
3. Нав'язування хибних економічних методик та порад, дія яких, зрештою, призведе до утворення підсистеми для обслуговування Україною індустріально розвинених країн світу.
4. Відсутність експортно-імпоротної збалансованості, значне від'ємне зовнішньоторговельне сальдо.
5. Нераціональна структура експорту, надмірний вивіз сировинних ресурсів.
6. Перебування у зародковому стані фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту.
7. Втрата традиційних ринків збуту військової та машинобудівної продукції.
8. Недостатній державний контроль за здійсненням експорту та імпорту.
9. Надмірна відкритість економіки України, невважена лібералізація зовнішньоекономічної діяльності.
10. Залежність процесу реформування економіки України від іноземних кредитів та інших іноземних позик.
11. Зростання зовнішньої заборгованості, нераціональне використання іноземних кредитів.
12. Недосконала система збереження державних таємниць економічного характеру.
13. Некерований відтік за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів.
14. Витіснення України з частини зовнішніх ринків збуту продукції, зокрема в країнах СНД і Східній Європі.
15. Монопольна залежність України від імпорту з країн СНД багатьох видів продукції стратегічного характеру, відсутність географічної збалансованості процесів експорту та імпорту.
16. Ввезення в Україну технічно застарілих та екологічно небезпечних виробництв.
17. Витіснення іноземними товарами вітчизняної продукції з внутрішнього ринку.
18. Розбіжність цілей присутнього в Україні іноземного капіталу та інтересів економічного розвитку України.

Внутрішні загрози:

1. Відсутність надійної системи економічної безпеки України.
2. Високий рівень матеріало- та енергомісткості виробництва.
3. Високий рівень морального та фізичного спрацювання основних фондів.
4. Деформована структура виробництва, відсутність науково обґрунтованої структурної перебудови економіки.
5. Домінування видобувних і базових галузей з низьким ступенем переробки сировини.

6. Застарілі виробничі технології у більшості галузей виробництва.
7. Зруйнування системи відтворення виробничого потенціалу.
8. Низький рівень замкнених циклів виробництва стратегічно важливої продукції, зокрема військової техніки та озброєння.
9. Широкомасштабне і безсистемне проведення конверсії воєнно-промислового комплексу.
10. Енергетична криза.
11. Недостатня база даних щодо власної мінерально-сировинної бази, особливо тих її компонентів, які Україна змушена імпортувати.
12. Низький рівень видобутку нафти, газу, вугілля для забезпечення власних потреб.
13. Відсутність золотовалютного резерву, алмазного фонду.
14. Неефективність державного управління соціально-економічними процесами.
15. Непослідовність і безсистемність у здійсненні економічних реформ, відсутність власної моделі реформ та їхнього ідеологічного обґрунтування.
16. Неефективність управління державним сектором економіки, зловживання при здійсненні приватизаційних процесів.
17. Недосконалість національного законодавства, пов'язаного з управлінням економічними процесами.
18. Низький рівень продуктивності праці.
19. Низький рівень інвестиційної діяльності.
20. Невиважене реформування відносин власності, відсутність ефективного власника приватизованого майна.
21. Зволікання із земельною реформою, занепад села.
22. Високий ступінь галузевого лобізму під час прийняття управлінських рішень.
23. Неефективність бюджетної, податкової та банківської систем.
24. Недосконала фінансово-бюджетна система, неефективність системи контролю за витратами бюджетних коштів, невчасне прийняття Державного бюджету.
25. Зростання "тіньової" економіки, посилення її криміналізації.
26. Штучність курсу національної грошової одиниці.
27. Необґрунтоване зростання цін на споживчому ринку, відсутність паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію.
28. Низький рівень заробітної платні, відсутність мотивації до праці.
29. Поглиблення розриву в рівнях доходів різних груп населення.
30. Соціальна незахищеність значної частини населення, зростання бідності.
31. Криза платежів, значна заборгованість з виплати заробітної плати, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат.
32. Немоżliвість оплати значною частиною населення соціально-комунальних послуг і водночас — невідшкодування державою субсидій, а звідси — криза в енергетиці.
33. Низький платоспроможний споживчий попит населення.
34. Значне приховане безробіття. Втрата фахових освітніх знань, вимушені перекваліфікації тощо.

35. Погіршення фізичного і духовного здоров'я населення, моральна деградація особи, сім'ї, суспільства.
36. Депопуляція населення.
37. Наявність у суспільстві соціальної напруженості.
38. Масове порушення прав споживачів.
39. Зростання економічних злочинів.
40. Нелегальний капіталу вивіз з України.
41. Корупція в управлінських структурах.
42. Перетворення української економіки в об'єкт протиборства політичних угруповань та мафіозних структур.
43. Загрозливий стан науки, освіти, культури, довкілля.
44. Неефективне використання природних ресурсів, широкомасштабне нехтування правилами охорони навколишнього середовища та екології.
45. Техногенні та природні катастрофи, негативний вплив наслідків Чорнобильської катастрофи.
46. Значний антропогенно-техногенний вплив, погіршення якості земельних ресурсів.

Завдання для самоконтролю

- 1. Розкрийте поняття економічної безпеки.*
- 2. Охарактеризуйте класифікацію національних економічних інтересів.*
- 3. Вкажіть пріоритетні національні інтереси України.*
- 4. Основні зовнішні загрози економічній безпеці України.*
- 5. Основні внутрішні загрози економічній безпеці України.*